

АЛЕКСАНДЪР СОЛЖЕНИЦИН

ДЯСНАТА РЪКА

Превод от руски: Манол Наков, 1990

chitanka.info

Този разказ е написан през 1960 г. по истински случай, когато авторът е лежал в раковия диспансер в Ташкент. През 1965-а е бил предложен на няколко съветски списания. Отхвърлен. Разпространяван чрез „Самиздат“. Публикуван е през 1990 г. в сп. „Дружба народов“.

През онази зима пристигнах в Ташкент кажи-речи мъртвец. Наистина пристигнах тук да умирам.

А ме свързеха да поживея още.

Това продължи месец, два, че и три. Наперената ташкентска пролет се изниза край прозорците, премина в лято, вече навсякъде владееше зеленина и беше съвсем топло, когато започнах да излизам да се поразходя с несигурни крака.

Още не смеех да повярвам, че оздравявам, поради което продължавах да пресмятам в най-далечните свои мечти дадените ми допълнителни за живот не години, а месеци — бавно пристъпвах по чакълениите и асфалтовите пътеки на парка, ширнал се между блоковете на медицинския институт. Трябваше често да присядам, а понякога така ми се повдигаше от рентгена, че се принуждавах и да полагвам с ниско отпусната глава.

Бях, но не съвсем като другите болни около мен: бях много по-безправен от тях и принудително по-безмълвен. При тях идваха на свиждане, за тях плачеха роднини и една беше грижата им, една целта им — да оздравеят. Пък аз почти нямаше защо и да оздравявам: тридесетгодишен, няхах в целия свят никакъв роднина през оная пролет. Освен това няхах паспорт — и ако сега оздравеех, то трябваше да напусна тая зеленина, тази многоплодна страна — и да се върна в пустинята, където бях интерниран за **вечни** времена, под явен надзор, задължен да се подписвам всеки две седмици, и откъдето комендантството дълго не се смиляваше да ме пусне за лечение дори умиращ.

Не можех да разкажа за всичко това на околните *свободни* болни.

И да им разкажех, нямаше да ме разберат...

Затова пък, както имах зад гърба си десет години бавни размишления, вече знаех истината, че същинският вкус на живота се усеща не в голямото, а в малкото. Ето в това несигурно пристъпване със слабите крака. Във внимателното дишане, за да не предизвиквам бодежа в гърдите. В онова догонено в супата парче пресен, немръзнал картоф.

Така тази пролет беше за мене най-мъчителната и най-прекрасната в живота.

За мене всичко беше забравено или неவிжданo, всичко беше интересно: дори количката със сладолед; дори миячът с маркуча; дори

жените, които продаваха връзки продълговати репички; и още повече — кончето, промъкнало се през дупката в оградата, за да пасе тревичка.

Ден след ден се осмелявах да отивам на разходка и по-далече от нашата клиника — из парка, насаден може би още в края на миналия век, когато са строени тези солидни неизмазани тухлени сгради.

През целия южен ден, от изгрев на тържественото слънце до късната жълтоелектрическа вечер, паркът беше изпълнен с оживено движение. Бързо сновяха здравите, бавно крачеха напред-назад болните.

Там, където няколко алеи се сливаха в една, която водеше към главния вход — се белееше алабастров Сталин с каменна усмивка под мустак. Нататък по пътя към входа равномерно бяха наредени и други, по-малки вождове.

След това идваше будка. В нея се продаваха пластмасови моливчета и примамливи малки бележници. На мене обаче не само парите ми бяха строго преброени, а бележници съм имал през живота си — после те попаднаха *където не трябва* и реших, че е по-добре да ги нямам.

Досами входа се намираха павилионче за плодове и чайхана^[1]. Нас, болните, с раирани пижами, не ни пускаха в чайната, но оградата беше ниска и през нея можеше да се гледа. През живота си не бях виждал истинска чайна — тези отделни за всекиго чайници със зелен или черен чай. В чайната имаше европейска част, с маси, и узбекска — с общ подиум. На масите ядяха и пиеха бързо, оставяха в опразнената пиала копейки за консумацията и си отиваха. А на подиума, върху рогозки под камъшов сенник, опънат за горещите дни, седяха и се излежаваха с часове, а някои и с дни, опразваха чайник след чайник, играеха на зарове и като че ли дългият ден не ги обвързваше с никакви задължения.

Павилиончето за плодове обслужваше и болни — но моите затворнически копейки настръхваха от цените. Разглеждах внимателно купчините сушени кайсии, стафиди, пресни череши — и отминавах.

След туй започваше висока стена, а болните нямаха право да излизат и през вратата. През тази стена по два и по три пъти на ден в медицинския комплекс прелитаха оркестрови траурни маршове (защото градът беше милионен, а гробищата се намираха тук,

наблизо). Те звучаха по десетина минути, докато бавното шествие отминеше. Ударите на барабана отмерваха чужд на всичко околно ритъм. Този ритъм не действуваше на тълпата, нейното клатушкане беше по-енергично. Здравите по алеите само леко се оглеждаха и пак забързваха, накъдето бяха тръгнали (те знаеха всичко, което трябваше). А болните се спираха при тези маршове, дълго слушаха, други подаваха глави от стаите.

Колкото по-явно се освобождавах от болестта, колкото по-сигурно ставаше, че ще оживея, толкова по-тъжно се оглеждах наоколо, жал ми беше да напускам всичко това.

На стадиона на медиците бели фигури си подаваха бели тенис топки. Цял живот съм искал да играя тенис и никога не ми падна такава възможност. Под стръмния бряг клокочеше лудешки мътножълтият Салар. В парка растяха сенчести кленове, клонати дъбове, нежни японски акации. И осмогълният фонтан мятеше към върховете свежи тънкоструйни сребринки. А каква трева имаше в зелените площи! — сочна, отдавна забравена от мен (в лагерите нареждаха да я горим като враг, пък там, където бях интерниран, не растеше никаква). Просто да легнеш на нея по очи, спокойно да вдишваш тревния мирис и топлите от слънцето изпарения — вече беше блаженство.

Тук, в тревата, не лежах сам. На разни места зубреха мило своите дебели учебници студентки от медицинския институт. Или захласнати в разкази се връщаха от зачот. Или гъвкави, поклащайки спортни сакове — от банята на стадиона. Вечер неразличими и затова тройно по-привлекателни, момичетата, с докосвани и недокосвани роклички, заобикаляха фонтана и чакълът по алеите хрущеше от стъпките им.

Беше ми невероятно жал за някого: дали за моите връстници, замръзнали край Демянско, изгорени в Освиенцим, отровени в Джебказган, доумиращи в тайгата — че ние ще имаме тези момичета. Или за самите момичета — заради онова, което никога не ще мога да им разкажа, а те никога няма да научат.

И цял ден по чакълениите и асфалтираните пътеки се точеха жени, жени, жени! — млади лекарки, медицински сестри, лаборантки, регистраторки, домакинки, раздавачки и роднини, които посещаваха болните. Те минаваха покрай мене със снежно-строги престилки и с ярки южни рокли, често полупрозрачни, по-богатите въртяха над

главите си модерни китайски чадъри от бамбукови пръчки — слънчеви, сини, розови. Всяка от тях, мярнала се за секунда, представляваше цял сюжет: нейният досегашен живот, нейното възможно (невъзможно) запознанство с мене.

Бях жалък. Отслабналото ми лице носеше отпечатъка на преживяното — бръчките на принудителната лагерна навъсеност, пепелявия мъртвешки цвят на загрубялата кожа, неотдавнашното тровене с тровилата на болестта и тровилата на лекарствата, от което към цвета на бузите ми се прибави и зеленикавост. От навика да се подчинявам и да се прикривам, за да оцелея, гърбът ми беше превит. Раираното палячовско яке едва стигаше до корема ми, раираните панталони свършваха над глезените, от тъпоносите лагерни плъстени обувки висяха краищата на партенките, кафяви от носене.

И последната от тези жени не би понечила да се разходи с мене!... Но аз не виждах себе си. А очите ми не по-малко прозрачно пропускаха в мен — света...

Така една вечер стоях пред главния вход и гледах. Край мене вървеше забързан обичайният поток, поклащаха се чадъри, мяркаха се копринени рокли, панталони от соа екрю със светли колани, бродирани ризи и тюбетейки. Смесваха се гласове, продаваха зеленчуци, зад оградката пиеха чай, хвърляха зарове — а до оградката, подпряно на нея, стоеше неугледно малко човече, прилично на просяк, и с немощен глас от време на време мълвеше:

— Другари... Другари...

Пъстрата заета тълпа не го чуваше. Аз се приближих. Какво искаш, братко?

Човекът беше с невероятно издут корем, по-голям, отколкото на бременна жена — увиснал като чувал, опънал до спукване ризата и панталоните с мръсно-защитен цвят. Ботушите му с отпрани подметки бяха тежки и прашни. Не според сезона на раменете му висеше дебело разкопчано палто с мазна яка и разръфани краища на ръкавите. На главата си носеше старовремско овехтяло каскетче, достойно за градинско плашило.

Подпухналите му очи бяха мътни.

Той с усилие повдигна едната си ръка, стисната в юмрук, и аз измъкнах от нея смачкана, мокра от пот хартия. Беше разкривено написана с перодръжка молба от гражданина Бобров за настаняване в

болница — и върху молбата напъряко две резолюции, със синьо и червено мастило. Синьото беше на градския здравен отдел и изразяваше разумно-мотивиран отказ. Червеното пък нареждаше на клиниката при медицинския институт да приеме болния в стационара. Синьото мастило беше вчерашно, а червеното — днешно.

— Точно така — обясних му високо като на глух. — Ще трябва да отидете в приемното, в първи блок. Ще вървите, значи, ето покрай тези... паметници.

Но тогава забелязах, че тъкмо пред целта силите са го напуснали, та не само не е в състояние да разпитва повече и да тътри краката си по гладкия асфалт, но не може и да държи в ръка охлузената торбичка с килограм и половина багаж. И реших:

— Добре, байно, ще те заведа, хайде. Я ми дай торбичката.

Той чуваше добре. С облекчение ми подаде торбичката, опря се на подложената му от мене ръка и без да вдига ходила, тръгна, като тътрузеше ботуши по асфалта. Водех го за лакът, прихванал червеникавото от прах палто. Издутият корем сякаш накланяше стареца напред. Той често пухтеше.

Така двете отрепки се напътихме по същата алея, където в мислите си хващах под ръка най-хубавите момичета на Ташкент. Дълго, бавно се мъкнахме край тъпите алабастрови бюстове.

Накрая завихме. Стигнахме до пейка с облегалo. Моят спътник помоли да приседнем. На мене вече също започна да ми се повдига и спрях за малко. Седнахме. Оттук се виждаше споменатият фонтан.

Още по пътя старецът ми каза няколко изречения и сега, след като беше си поел дъх, добави. Пращали го в Урал, и паспортната му регистрация била уралска, там беше цялата беда. А заболял някъде край Тахиа Таш (където, както си спомням, бяха започнали да строят голям канал, после го изоставиха). В Ургенч го държали цял месец в болницата, вадили му вода от корема и краката, съвсем закъсал — и го изписали. Слизал от влака в Чарджоу, и в Урсатиевска също, обаче никъде не го приемали на лечение, пращали го в Урал, там, където е регистриран. Нямал никакви сили да пътува с влака, пък и пари за билет не му останали. И ето сега в Ташкент за два дни издействувал да го приемат.

Какво е правил в южните райони, какво го е довело тук — това вече не питах. Според медицинските бележки болестта му беше

заплетена, а като го погледне човек — **последната** болест. Понеже бях се нагледал на болни, ясно виждах, че вече не му оставаше жизнена сила. Устните му отпуснати, говорът му станал трудноразбираем и някаква мъглявина замрежва очите му.

Дори каскетът го мореше. Вдигнал с мъка ръка, той го свали на коляното си. Пак вдигнал с усилие ръка, с мръсен ръкав обърса потта от челото си. Кубето на главата му беше оплешивяло, а наоколо, по темето, беше се залепила невчесана сплъстена от прахта коса, още руса. Не старостта го беше съсипала, а болестта.

На врата му, изтънял окаяно, също като на пиле, висеше много излишна кожа и отделно отпред се движеше тристранна адамова ябълка.

На какво ли се държеше главата му? Щом седнахме, тя клюмна на гърдите, подпря се с брадичката.

Така застина с каскета на коляно, с примижали очи. Сякаш беше забравил, че приседнахме само за минутка да починем и трябваше да стигне до приемното.

Наблизо пред нас като сребърна нишка нагоре се виеше почти безшумно струята на фонтана. От другата страна недалеч минаха две момичета. Изпратих ги с поглед. Едното беше с оранжева пола, другото с тъмnochервена. И двете много ми харесаха.

Моят съсед шумно въздъхна, размърда глава на гърдите си и като повдигна жълто-сиви клепачи, ме загледа косо изотдолу:

— А дали имате една цигара, другарю?

— Хич и да не ти минава през ума това, байно! — подвигнах аз. — Ние с тебе трябва поне да не пушим, та да подращим още земята с ботуши. Я се виж в огледало. Ще ми пуши!

(Самият аз престанах да пуша преди месец, едвам се отървах от това зло.)

Той взе да сумти. И пак ме загледа изпод жълтите си клепачи от долу на горе, някак си кучешки.

— Все пак дай ми две-три рубли, другарю!

Аз се замислих да му дам ли или да не му дам. Каквото и да говорим, аз си оставах зек, а той така или иначе беше свободен. Колкото години работих *там* — нищо не ми плащаха. А когато започнаха да плащат, ми удържаха: за конвоя, за осветяване на зоната, за кучетата, за началството, за долнопробната чорба.

Извадих от малкото горно джобче на шутовското си яке мушамено портмоне и прегледах книжните пари в него. Въздъхнах и подадох на стареца три рубли.

— Благодаря — изхъхри той. Държейки с мъка ръката си вдигната, взе банкнотата, сложи я в джоб — и освободената ръка веднага се плъосна на коляното. А брадичката пак се опря на гърдите.

Помълчахме.

В това време пред нас мина жена, после още две студентки. И трите много ми харесаха.

С години не бях чувал нито женски глас, нито тракане на токчета.

— Добре е станало, че са ви сложили резолюция. Иначе можеше да въртите тук цяла седмица. Като нищо. С мнозина става така...

Той вдигна брадичката от гърдите и се обърна към мене. В очите му проблесна разум, гласът му трепна и говорът му стана по-разбираем:

— Синко, мене ме пращат на лечение, защото съм заслужил човек. Аз съм ветеран на революцията. На мене Сергей Миронович Киров лично ми е стискал ръката при Царицин. На мене персонална пенсия трябва да ми дават.

Леко движение на бузите и устните — сянка на горда усмивка — съживи небръснатото му лице.

Огледах дрипите му и още веднъж самия него.

— Защо не ви дават?

— Така ми потръгна животът — въздъхна той. — Сега не ме признават. Едни архиви изгорели, други били загубени. И свидетели не мога да намеря. А Сергей Миронович го убиха... Аз съм си крив, не съм си събирал документи... Ето само един имам...

С усилие на дясната китка — пръстите му бяха схванати от подутини в ставите и стояха като залепени един за друг — пренесе ръка до джоба, понечи да бръкне в него — но изведнъж краткото раздвижване прекъсна, той пак отпусна ръка, клюмна глава и замря.

Слънцето вече се скриваше зад блоковете и трябваше да побърза за приемното (до него оставаха сто крачки): в клиниките винаги беше трудно с местата.

Аз хванах стареца за рамото:

— Байно, опомни се! Ето, виждаш ли вратата? Виждаш ли я? Ще ида да предупредя. А ти ще можеш ли сам да дойдеш, не, почакай ме. Аз ще взема торбичката ти.

Той поклати глава, сякаш разбра.

В приемното — част от голяма олющена зала, отделена с груби прегради (зад тях някъде там имаше баня, съблекалня, бръснарница), през деня винаги се трупаха болни и киснеха с часове, докато ги приемат. Но сега за почуда нямаше жива душа. Почуках на затвореното шперплатово гише. Отвори го съвсем млада сестра с носле-чехълче и устни, боядисани не с червено, а с тъмнолилаво червило.

— Какво искате? — Тя седеше на маса и четеше по всяка вероятност комикс за шпиони.

Очичките ѝ бяха игриви.

Подадох ѝ молбата с двете резолюции и казах:

— Той едва ходи. Ей сега ще го доведе.

— Да не сте посмели да водите никого! — рязко подвижна тя, дори без да е погледнала заявлението. — Не знаете ли реда? Приемаме болни само от девет сутринта!

Тъкмо *тя* не знаеше „реда“. Аз проврях глава през гишето и доколкото можех и ръка, за да не затвори под носа ми. Там, след като издох долната си устна и направих физиономия на горила, пошепнах с апашки глас:

— Слушай, госпойце, аз не съм ти подлога!

Тя се сконфузи, дръпна стола в дъното на своята стаичка и омекна:

— Сега не приемаме, гражданино! В девет сутринта.

— Ти прочети молбата! — посъветвах я аз твърдо с нисък недоброжелателен глас.

Тя я прочете.

— Е и какво! Редът е за всички. И утре може да няма места. Тази сутрин нямаше.

Тя дори изрече някак с удоволствие това, че тази сутрин не е имало места, явно така да ме ухапе.

— Но човекът пътува за далеч и е слязъл от влак, разбирате ли? Няма къде да отиде.

Колкото се измъквах от гишето и преставах да говоря на лагерен жаргон, толкова лицето ѝ добиваше предишния жестоко весел израз:

— При нас всички идват отнякъде! Къде да ги слагаме? Чакат! Да си намери квартира!

— Поне излезте, вижте какво му е състоянието.

— Друго не искате ли! Ще ходя да събирам болни! Да не съм санитарка!

И гордо вдигна своя нос-чехълче. Отвърщаше така скорострелно, сякаш беше навита пружина за отговори.

— Тогава за какво седите тука?! — ударих аз с длан по шперплатовата стена така, че се вдигна прах от боята. — Тогава заключете вратата!

— Вас никой не ви пита!! Нахалник! — кипна тя, скочи, направи тичешком кръг и се появи в коридорчето: — Кой сте вие! Не ме учете! „Бърза помощ“ ни докарва пациенти!

Ако не бяха тези грубо-лилави устни и същият лилав маникюр, тя съвсем нямаше да изглежда лошо. Нослето я красеше. И веждите си повдигаше твърде многозначително. Поради топлината престилката ѝ беше широко разкопчана на гърдите и се виждаха чудесно розово шалче и комсомолска значка.

— Какво, ако той не беше дошъл сам при вас, а го беше взела от улицата „Бърза помощ“ — щяхте ли да го приемете? Има ли такова правило?

Тя огледа високомерно нелепата ми фигура, аз огледах нея. Съвсем бях забравил, че партенките ми висят от обувките. Тя изпръхтя, но доби хладен вид и завърши:

— Да, болният. Има такова правило.

И влезе зад преградата.

Зад мене се чу шум. Обърнах се. Моят спътник вече стоеше тук. Беше чул и разбрал всичко. Като се подпираше на стената и се примъкваше към голямата градинска пейка, сложена за посетителите, едва помръдваше дясната ръка, стиснал в длан изтъркан портфейл.

— Ето... — немощно фъфлеше той. — ... ето, покажете ѝ го... нека... ето...

Успях да го прихвана, сложих го да седне на пейката. Той се мъчеше с безпомощни пръсти да извади от портфейла своя единствен документ и все не успяваше.

Поех от него този извехтял документ, подлепен на прегъвките, за да не се разпадне, и го отгърнах. На пишеща машина беше напечатано

с виолетови букви, които ту стърчаха над редовете, ту висяха надолу:

„ПРОЛЕТАРИИ ОТ ВСИЧКИ СТРАНИ, СЪЕДИНЯВАЙТЕ СЕ!

СЛУЖЕБНА БЕЛЕЖКА

Дава се настоящето на Н. К. Бобров в уверение на това, че през 1921 година същият действително се е числял в славния... ски губернски Отряд със Специално предназначение «Световна революция» и с ръката си е съсякъл много оцелели гадове.

Комисар...“

Подпис.

И блед виолетов печат.

Като гладех с ръка гърди, попитах тихо:

— Какво — „Отряд със Специално предназначение“, а? Така ли?

— Аха — отвърна той, като едва удържаше клепачи да не се затворят. — Покажете ѝ го.

Видях ръката му, дясната му китка — такава мъничка, с изпъкнали кафеникави вени върху опакото, с кръгло-подути стави на пръстите, почти безсилна да извади бележката от портфейла. И си спомних онази хватка — как са посичали пешака от коня косо с един замах.

Странно. При пълен размах на ръката дясната длан е извивала сабята и е отрязвала главата, врата, част от рамото. А сега не можеше да държи портфейла...

Отидох до шперплатовото гише и пак го натиснах. Без да вдига глава, регистраторката четеше своя комикс. На страницата видях благороден чекист с краката нагоре, скочил на прозореца с пистолет.

Лекичко сложих орфаната бележка върху книгата и обърнат през цялото време гладех гърдите си заради повдигането, после тръгнах към изхода. Трябваше по-бързо да легна, да си сложа главата на ниско.

— Какво ми бутате тази хартийка? Болният, вземете си я! — изстреля регистраторката през гишето в гърба ми.

Ветеранът просто беше потънал в пейката. Главата и дори раменете му изглеждаха хлътнали в туловището. Безпомощните пръсти бяха отпуснати разперено. Разкопчаното палто висеше. Кръглият подут корем, сгънат неправдоподобно, затискаше бедрата.

[1] Чайна в Средна Азия. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.